

Konferanslar:

JEOPOLİTİK VE TARİHLE İLİŞKİLERİ

SUAT İLHAN

Askerlerin yakın ilgisine rağmen, jeopolitiği askerliğe ait bir konu, bir bilim dalı olarak düşünmemek gerekir. Jeopolitiğin doğuşunu coğrafyacılar, siyasi coğrafyacılar hazırlamış, siyaset bilimcileri geliştirmişlerdir. Askerî stratejiler ise jeopolitikten yararlanmayı düşünmüş ve yakından ilgilenmeleri sonucu olarak gelişmesine katkıda bulunmuşlardır.

Askerlerin veya genellikle stratejilerin jeopolitiğe ilgileri, askerî stratejinin arz politikasını kapsayacak kadar genişlemesinden kaynaklanır. Bugünün global stratejisi, dünya hâkimiyeti peşinde olan ve buna karşı savunan güçler arasındaki ilişkilere göre şekillenmiştir. Dünya stratejisi veya global askerî strateji ise dünya politikasının askerî güçlere ve askerî hedeflere dayalı bir alt hareket tarzıdır. Dünya politikası olmadan, bütün dünyayı kavrayan politika olmadan dünyayı kavrayan askerî strateji olamaz. Dünya politikasından global askerî stratejiye ulaşılır. Bu baba oğul ilişkisi, askerleri jeopolitiğe yöneltmiştir. Buna rağmen jeopolitik askerlerin sorumluluğunda değildir. Çünkü jeopolitikte politikanın bütün unsurları ve sorumluluk alanları vardır. Jeopolitik ismindeki politika kelimesi de bu dediğimizi doğrulamaktadır. Askerler, jeopolitikten yararlanarak kendi stratejilerini belirlerler. Bunun için askerlerin de jeopolitik görüşe, jeopolitik bakış açısına sahip olmaları gerekir.

Jeopolitiğe yeniliği sebebiyle veya başka bir sebeple küçümseyerek bakmak yanlış olur. Dünyanın en büyük olaylarından sonuncusu olan II. Dünya Harbi'nin oluş şekline jeopolitik görüşlerin etkisi ve katkısı sanıldığından büyük olmuştur. Ayrıca II. Dünya Harbi'nden sonra kurulan ittifaklarda, silâh türlerine verilen önceliklerde ve politikalarda jeopolitik görüşlerin, jeopolitik çalışmaların derin izlerini görürüz.

Jeopolitik görüş olmadan bugünün birçok büyük sorununun izahı da yetersiz kalır. Ayrıca, güvenlikle, politikayla, hatta planlama öncelikleriyle ilgili kararlarda, düşüncenin bir disiplinden geçmesini ve bütünlük içerisinde ele alınmasını sağlamak için jeopolitik değerlendirme gereklidir.

Jeopolitiğin oluşturduğu bilimsel zemin ve düşünce ortamı, birçok politikaya, hareket tarzına yön vermiştir. Ayrıca, jeopolitik bir zaruretin sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Günümüzün birçok olayına jeopolitik düzeyde ve genişlikte bakmak zorunluluğu vardır. Jeopolitiğin sahasını açıklamaya yardım edeceği için jeopolitik genişlikte bakılması gereken birkaç olayı başlangıçta açıklamak isterim. Jeopolitik genişlikte ele alınması gereken diğer bazı olaylara da yeri geldikçe değineceğim. Örnek olarak, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), yalnız ekonomik bir olay değildir. Bunun gibi, Avrupa Konseyi de yalnız siyasî bir olay değildir. Bunlara veya benzeri olaylara jeopolitik açıdan bakmak gerekir. AET'nin öngördüğü ekonomik entegrasyonun (bütünleşmenin) siyasî, sosyal, hatta askerî sonuçları mutlaka olacaktır. Bu olaylar coğrafi platforma dayalı ve jeopolitik büyüklüktedir.

NATO da jeopolitik bir olaydır. Ancak askerliğin özelliği gereği, entegrasyona değil, yakın işbirliğine imkân verir. Askerliğin karakteri, özelliği gereği dedim, bundan şunu kastediyorum. Askerî bütünleşmenin gerçekleşmesi ancak ekonomik, sosyal ve siyasî entegrasyondan sonra mümkün olabilir. Bu sebeple, NATO'nun lojistik sorumluluğu, ekonomik sorumluluğu yoktur. Sonuç olarak, NATO jeopolitik temelli bir olaydır. Ancak NATO'ya üye bir ülke istediği zaman ayrılabilir ve ayrıldığı zaman siyasî, ekonomik ve sosyal bütünleşme söz konusu olmadığı için ayrılmanın getireceği sorunlar, temizlenmesi çok zor artıklar olmaz. AET'de ve Avrupa Konseyi'nde ise bütünleşmenin (içinde erimenin) daha kalıcı sonuçları olacaktır.

Avrupa birliğinin ekonomik temeli AET, siyasî temeli Avrupa Konseyi'dir. NATO ise Avrupa birliğini taşımaktadır. Bu sebeple, Avrupalı birtakım ülkeler ayrı askerî teşkilâtlanmalar peşindedir.

Olaylara bir bütün olarak bakmak zorunluluğu, bizi jeopolitiğe, jeopolitik değerlendirmelere götürür.

Şüphesiz, bu konular çok geniş kapsamlıdır. Sadece jeopolitiğin alanına örnekler vermek için başlıklarını sundum. Bu konular kamu oyumuz tarafından çok iyi bilinmemektedir. 1960'lı yıllarda Paris'te Seine nehri kıyısındaki işporta kitapçılarının sattığı kitapların önemli bir kısmı Ortak Pazar'a aitti. Türkiye'de Ortak Pazar'la ilgili 20 kitap zor bulunur. Bunlardan hiçbiri AET'yi coğrafi, siyasî, ekonomik, sosyal ve askerî bütünlükte, kısaca jeopolitik genişlikte ele almamıştır. Jeopolitik her konuya daha geniş bakılmasını sağlar, geniş ufukludur.

Düşünce hayatındaki yeniliklerde, genellikle kavram kargaşası ile karşılaşmak kaçınılmaz oluyor. Yeni bir kavram, düşünce sistemi içerisinde yerini buluncaya kadar birtakım karışıklıklara sebep olmaktadır.

Jeopolitik, jeostrateji, stratejik coğrafya gibi terim ve kavramlar, politika, strateji ve özellikle siyasî coğrafya alanlarında dalgalanmalara sebep olmuştur.

Jeopolitikle yeni, fakat yorucu bir düşünce hayatı başlamıştır. Bütün diğer ilgili bilim dalları ve politika, strateji gibi hareket tarzları tespiti ile hareket tarzları seçimine dayanan ve uygulamaların aydınlığa çıkması için sıkıntılı bir düşünce sisteminden geçmesi gerekmektedir. Düşünce hayatının uygun yatağını bulup gelişmesi için, bütün kavramların kabul edilip anlamlarına kavuşturulması, aynı anlayışta birleşilmesi, bağlantılarının belirtilmesi, hevenklendirilmesi zorunludur. Şüphesiz, jeopolitiğin tam olarak aydınlığa kavuşması çok kolay olmayacaktır. Kişisel görüşlerden genel ve kabul edilebilir anlamlara kavuşması, yetişecek düşünürlerinin gücü ile orantılı olarak zaman içerisinde gerçekleşebilecektir. Çünkü jeopolitik henüz birçok ihtilâfların kaynaştığı bir kavramdır. Sevmeyenleri de sevenlerinden fazladır.

Jeopolitiğin ortaya çıkışı ve düşünürleri:

Jeopolitik kelimesini ilk önce İsveçli siyasî coğrafyacı Rudolf Kjellén (1863-1922) kullanmıştır.

Jeopolitiğin kelime anlamı, “arz politikası, dünya politikası”dır.

Jeopolitik alanında birçok düşünür yetişmiştir. Her ülkeden bir kaçını hatırlama için sayacağım. Alman Frederik Ratzel (1844-1904), İngiliz Sir Halford Mackinder (1861-1947), Fransız Vidal de la Blache (1845-1918), ABD’li Alfred Thayer Mahan (1840-1914), Nicholas J. Spykman (1893-1943) gibi birçok siyasî coğrafyacı ve diğer düşünürlerin görüşleri, teoriyi ve uygulamayı yönlendirmiştir.

Jeopolitiğin bu ve diğer düşünürler tarafından yapılan on bir tarif ve tarif değerindeki açıklamalarının ortak noktaları incelendiğinde, hepsinin devlet, coğrafi faktörler ve politika kelimelerini tariflerinde kullandığı görülüyor. Ayrıldıkları noktalar ise jeopolitiğin ne olduğu konusudur. Jeopolitiğe bilim, sanat, planlama, uygulama gibi değişik yerler verilmektedir. verilmektedir.

Jeopolitikle ilgili birkaç önemli açıklamayı, tarifi sunmak isterim.

Jeopolitiğin ad babası R. Kjellén:

“Coğrafi teşekkül veya mekân içinde, ilmî olarak devletin tetkikidir. Devlet varlığının tabiat kanunları ve insanların davranışları açısından tetkik ve kıymetlendirilmesidir.” diyor. C. Haushofer’e göre jeopolitik “İçinde yaşadığı coğrafi bölgenin ve tarihi gelişmelerin etkisi altında değişen

siyasî hayat şeklinin (yani devletin) üzerinde yaşadığı yer ile münasebetidir". Aynı düşünür "Yeryüzü münasebetlerinin siyasî gelişmelerle olan bağlantısını ilmi" olarak da açıklamaktadır.

Çeşitli devletlerin siyasî coğrafyacıları veya jeopolitikçileri, jeopolitiğe, kendi devletinin veya bağlı olduğu fikrin siyasî felsefesine uygun bir anlam ve kapsam vermeye çalışmışlardır. Alman Haushofer'in karşısında Vidal de la Blache, Fransa'nın politikasına, Mahan ABD'nin politik amaçlarına göre düşünce üretmişlerdir. Bu duruma bakarak jeopolitiği bir propaganda alanı olarak görmek yanlış olur. Gerçekte her düşünür kendi millî, siyasî amaçları için jeopolitik unsurların değerlendirmesini yapmıştır. Jeopolitik ilmi bu değerlendirmelerle şekillenmiş ve çok şey kazanmıştır. Jeopolitik çalışmaların siyasî fikirler tarafından istismarını büyütmemek gerekir. Her yararlanma bir istismar değildir. Jeopolitik siyasî coğrafyadan politikaya geçişin bilimi olduğuna göre bu bilimin kullanıcılarının politik davranması da tabiidir.

Tarif ile açıklamaların daima yetersiz kaldığını düşünmeme rağmen, bazı zorunluklar la 1971'de (Suat İlhan, *Jeopolitikten Taktiğe*. Harp Akademisi yayınları, 1971) jeopolitiğin gelişen anlamıyla tarifini yapmıştım. Bu tarifi bugün de benimsiyorum. Ancak bazı eklerle açıklama şekline dönüştürmeyi tercih ediyorum. Büyük bir konu, tek bir tarifi kalıpları içerisine sıkıştırıldığında daima eksikler kalıyor. Bu sebeple, açıklamalı bir anlatımda daha fazla yarar görürüm.

Jeopolitiği, unsurlarını ve hudutlarını dikkate alarak şöyle açıklayabiliriz: Bir milletin, milletler topluluğun (ittifaklar gibi) veya bölgenin, mevcut coğrafi platform üzerinde, değişmeyen unsurları (arz üzerindeki yer, coğrafi karakter, arazi...) ve değişen unsurları (sosyo-kültürel yapı, ekonomi politik ve askerî değerler) dikkate alarak, güç değerlendirmesi yapan, etkisi altında kaldığı o günkü dünya güç merkezlerini, bölgedeki güçleri inceleyen, değerlendiren, hedefleri ve hedeflere ulaşma şart ve aşamalarını araştıran, belirleyen bir bilimdir.

Jeopolitik, bugünkü ve gelecekteki güç ve hedef ilişkisini fizikî ve siyasî coğrafyayı esas alarak inceler.

Daha kısa olarak, jeopolitik, bütün güç unsurlarının coğrafi platform ve verilerle politikaya verdiği yönü belirler.

Jeopolitik, coğrafyanın bütün unsurlarıyla aktifleşmesidir, aktif olarak değerlendirmesidir diyebiliriz. Coğrafi platform üzerinde güç merkezlerini karşılaştırmalı olarak değerlendirir, politik seviyede güç ve hedef ilişkisi

kurar. Bir devletin güvenlik ve gelişme politikasının bilimsel zeminini oluşturur.

Bir kısım düşünürler, her yeni fikirde eski Yunan düşüncesi ve düşünürlerine inme eğilimindedirler. AET (ortak pazar) fikrini Eflatun'a bağlayanlar, modern jeopolitiğin ilk görüşlerinin de Eflatun'la başladığını söylerler. Eflatun'un "Toprak, bir zamanlar ahalinin geçinmesine kâfi geliyordu. Fakat şimdi gelmiyor, demek şimdi komşularımızdan toprak almak mecburiyetindeyiz" sözünü coğrafyanın politika üzerindeki etkisi olarak değerlendirirler. Aristo (M.Ö. 384-322) ve daha önce Herodotos (M.Ö. 484-425) coğrafi ve fizikî yapı ile devlet varlığı arasındaki ilişkilere temas etmişlerdir. Amasyalı düşünür Strabo (M.Ö. 63-M.S. 24) coğrafi ortamla millî güç ilişkisini incelemiştir.

Siyasî coğrafya ile birlikte jeopolitiğin asıl gelişmesi 19. yüzyıl sonlarına ve 20. yüzyıl başlarına rastlar. Konunun ünlü düşünürleri bu dönemde yetişmiştir.

19. yüzyılın ikinci yarısında siyasî coğrafya üzerindeki çalışmalar jeopolitiğin oluşunu hazırlamıştır.

II. Dünya Harbi'nden sonra bazı ülkelerde üniversitelerin siyasî bilimler bölümünde jeopolitik kürsüleri kurulmuştur. Jeopolitiğin coğrafyacılar ve siyaset bilimcileri arasındaki benimsenme tartışmaları devam etmektedir.

Türkiye'de jeopolitik, II. Dünya Harbi'nden sonra Harp Akademilerinin programlarına, başlangıçta konferanslar, daha sonra ders olarak konmuştur.

Jeopolitiğin unsurları:

Jeopolitiğin ne olup ne olmadığının daha iyi anlaşılması, hudutları hakkında belirli görüşlere ulaşılması için unsurlarının neler olduğunda görüş birliği gerekir. Jeopolitiğin unsurları da çok değişik olarak değerlendirilmektedir. Tartışmalara girmeden, on beş yıldır itiraz gelmeyen kendi kabul ettiğim unsurları sunacağım. Açıklayacağım unsurların sayısını artırmak zordur. Kendi değerlendirmenize göre azaltabilirsiniz. Ancak unutmamak gerekir, jeopolitik her yeni unsurla genişler, yeni sorumluluklar alır. Buna karşılık bir unsurun çıkartılmasıyla, eksiltilmesiyle jeopolitiğin alanı daralır, sorumluluğu azalır.

Stratejinin üç unsuru vardır: Mekân, kuvvet, zaman. Jeopolitiğin unsurları da genel olarak aynıdır. Ancak jeopolitik unsurların değişen ve değişmeyen olarak ayrılıp ayrıntılarına inmek gerekiyor.

Değişmeyen unsurları (stratejik unsurlardan mekân karşılığı):

— Ülke veya bölgenin hudutları, arz üzerindeki yeri, işgal ettiği alan, coğrafi bütünlük vb.

— Coğrafi karakteri (ada, kıta, kenar ve kıta içi devleti olma durumu).

Değişen unsurlar (stratejik unsurlardan kuvvet karşılığı):

— Sosyo-kültürel değerler.

— Ekonomik değerler.

— Politik değerler.

— Askerî değerler.

Zaman (stratejik unsurlarda da zaman):

Bu unsurların ayrıntıları ayrı bir konudur.

“Devletlerin takip edecekleri politika kendi coğrafyaları içinde saklıdır” sözü, değişmeyen unsurların yeri ve değeri hakkında yeterli fikir verir. Muhtelif ülkelerde yönetim şekilleri büyük değişikliklere uğradığı halde dış politikalarının değişmemesi, coğrafyanın değişmemesi, coğrafyanın değişmeyen unsurlarının etkisiyledir. Örnek alınacak her ülkede bu politika değişmezliği az veya çok görülür.

Değişmeyen unsurlardan saha (alan), jeopolitikçilerin çok değer verdiği, gerçekten de bu değere lâyık bir unsurdur. Rusya’yı Napolyon karşısında I. ve II. Dünya Harplerinde geniş saha kurtarmıştır. Sahayı büyüklüğü, ekonomik ve askerî değeri ve siyasî yapısıyla düşünmelidir. Saha coğrafi bütünlüğe sahip olması halinde daha fazla değer kazanır. Jeopolitik görüşle saha kuvvettir. Coğrafi bütünlüğe sahip olan saha daha büyük güçtür.

Değişen unsurlar (stratejideki karşılığı olan kuvvet) bir bütündür. Ekonomik, sosyal, politik, askerî güçlerden zaman zaman önceliği alanlar görülür veya bazı düşünürler birisine öncelik vermişlerdir. Örnek olarak coğrafyacı Prof. Siegfried Pasange (1867-1958): “Ekonomik, sosyal ve politik faaliyete ancak kültürü yüksek olan milletler kavuşabilir” der. Gücün ana unsuru nedir, önceliği olan güç hangisidir? İstisnasız hepsi önemlidir. Yalnız bir gücü, jeopolitiğin bir unsurunu dikkate alan görüş, doktrin ve uygulamalar başarılı olamamıştır. Zaman içinde her gücün ahenkli şekilde değerlendirilmesi, geliştirilmesi ve kullanılması gerekir. Milletlerin güçlerinin nereden geldiğinin araştırılması ise toplu bir jeopolitik değerlendirmeden geçer. Ekonomideki gelişmenin sosyal hayata etkisi, her ikisinin askerî güce etkisi ve tek tek veya ayrı ayrı politikaya yansımaları önemli bir inceleme, araştırma konusudur, coğrafyaya dayalı jeopolitik bakışla sonuca ulaşılabilir.

Siyasî Coğrafya ve Jeopolitik:

Siyasî coğrafya ile jeopolitiğin ortak ve ayrılma noktaları bugün de çok belirgin değildir.

Özellikle Carl Haushofer * tarafından kurulan jeopolitik enstitüsünün faaliyetleri, yayınları ve Hitler'in politikasına muhtemel etkileri jeopolitiği biraz sevimsizleştirmiştir. Haushofer'e jeopolitiğin Makyaveli diyenler de vardır.

Coğrafi yapıların ve coğrafi unsurların siyasî faaliyet ve kararlardaki etkisi kesindir. Ülkelerin yeryüzündeki yerleri, siyasî hudutları, fizikî özellikleri, genişliği (alan), iklimi, kaynakları, politikalarını şekillendirmekte ve farklılaştırmaktadır. Bu unsurlarla birlikte sosyo-kültürel, ekonomik, askerî unsurlar ülkelerin gücünü oluşturmakta, politikaya yön vermekte, uluslararası ilişkileri belirlemekte, geleceğe yönelik değerlendirmeler yapılabilmekte ve politikalar oluşturulmaktadır. Bu durum, ülkelerin güç hedef ilişkilerini, dış, iç değerlendirmelerle güçleri kullanarak hedefe ulaşma yolunu belirleyen işlemdir, siyasî coğrafyanın dışındadır ve politika tespitidir. Politika bir hareket tarzı seçimi olarak siyasî coğrafyanın bütün verilerinden faydalanır, fakat siyasî coğrafyanın dışında bir olaydır. Jeopolitik ise siyasî coğrafyadan hareketle diğer unsurları da değerlendirerek politikaya ulaşır. Sadece bir durum tespiti değildir.

Jeopolitik, geleceğe ait hükümler çıkarmak durumundadır. Jeopolitiğin amacına ulaşması için coğrafyadan başka diğer bilimlerden de faydalanması gerekir.

Geleceğe ait sonuçlar çıkarılabilmesi için, güçlerin halihazır ve potansiyel değerlerinin incelenmesi, karşılıklı güç kıyaslamalarının yapılması ve bunların coğrafi emrivakiler açısından değerlendirilmesi gerekir. Bütün bunları siyasî coğrafyada görmüyoruz.

Siyasî coğrafya ile jeopolitiği birbiri içerisinde inceleme eğilimi, jeopolitiğin siyasî coğrafyacılar tarafından ortaya konması ve siyasî coğrafyanın özellikle uygulanmaya yönelik yeri ve değerlendirmelerde yetersiz kalması sebebinden kaynaklanmaktadır. Ratzel, siyasî coğrafyaya ekonomi, sosyoloji, siyasî bilimler, kültür ve medeniyet tarihleri, toprak ve mekân fikirlerini de ekleyerek siyasî coğrafya dışına çıkmıştır. Devlet ile toprak arasındaki ilişkileri araştıran Ratzel, "Siyasî coğrafya cansız ve sade

* (1924-1944 yılları arasında C. Haushofer, Dr. E. Obst, Dr. H. Lautensacu, Dr. F. Terner, "Zeitschrift Für Geopolitik" adlı dergiyi yayımladılar. Geniş bilgi için bk. Der Grosse Brockhaus, Wiesbaden, 1954: "Geographie" eserde)

kalmıştır” der. 20. yüzyılın başlarından itibaren siyasî coğrafyanın muhteva ve metotlarında değişiklikler olmaya başlamıştır.

İnsanlar, üzerinde yaşadıkları topraktan etkilenmişler ve etkilenmeye devam edeceklerdir. Coğrafi unsurlar da politikayı, ekonomiyi ve teşkilatlanmayı etkilemeye devam edeceklerdir.

Jeopolitik, coğrafyanın sadece siyasî coğrafya bölümünden değil, fizikî coğrafya, biyolojik coğrafya, beşerî coğrafyadan yararlanır, zaman unsurunu kullanır, geleceğe ait hükümler çıkarır.

Jeopolitiğin doğuşunu hazırlayıcı sebepler özet olarak toplumların oluş ve gelişmeleri üzerinde etkinliği olan yeni unsurlar teşhisi, mevcut bilimlerin bazı coğrafi ve siyasî oluş ve olayların açıklanmasında, yön verilmesinde yetersiz kalışı, gelişen ulaştırma ve muhaberenin coğrafyada saha unsurunu küçültmesi, toplumlar ve kıtalararası ilişkilerin artması, dünya hâkimiyet imkânlarının belirmesi ve bazı devletlerin bu amaca götürücü hazırlık ve çalışmalar yapması, tarih ile coğrafya ve siyasî bilimlerin arasındaki ilişkilerin ve etkilerinin açıklığa kavuşturulması gerekliliğinin duyulması ve sonuç olarak, özellikle güvenlik ve geleceğe yönelik politika sorunlarını açıklamak, değerlendirmek ihtiyacından kaynaklanmıştır.

Prof. Etzel Percy, bütün devlet adamlarını jeopolitikçi sayar. Politikacıların jeopolitik temel bilgiye sahip olması ve bunun uygulanmaya intikalini gerçekleştirebilmesi kaçınılmazdır. Jeopolitiğin bilimsel zeminini ise coğrafyacılar, özellikle siyasî coğrafyacılar, jeopolitikçiler hazırlayacaktır.

Jeopolitik Teorileri:

Jeopolitiğin ilgi alanının, uygulamadaki etkisinin, bugüne kadarki gelişmelerin anlaşılması ve düşünürlerin tanınması için teori niteliğindeki görüşlerin bilinmesi gereklidir.

Jeopolitik alanında, birçok olayı açıklama amacına yönelik kurallar ve yasalar, sistemli bir şekilde düzenlenerek teoriler ortaya konmuştur.

Önce çok kısa olarak, teori olarak kabul gören bazı görüşlere değineceğim. Daha sonra bir değerlendirmesini sunacağım.

İlk jeopolitik teori “kara hâkimiyeti teorisi” adı ile anılır ve İngiliz Mackinder tarafından ortaya konmuştur.

Sir Halford Mackinder (1861-1917) 1904’te “Tarihin Coğrafi Esasları” adlı eserini yayımlamış, teoriyle ilgili görüşünü 1918 yılında açıklamıştır. Mackinder, Asya, Avrupa, Afrika bütününe Dünya adası olarak adlandırır. Batıda Volga, doğuda Sibiryaya, güneyde Himalayalar, kuzeyde Buz Denizi

arasındaki bölgeyi "Heartland" (kalpgâh) olarak kabul etmiş, daha sonra da Avrupa Rusyası'nın tamamını Heartland içine dahil etmiştir. Kara hâkimiyet teorisi "Heartlanda kim hükmederse, Dünya adasına da o hâkim olur. Dünya adasına kim hükmediyorsa, Dünyaya da o hâkim olabilir" şeklinde özetlenebilir.

Mackinder, Heartland çevresinde bir iç kenar ay (Almanya, Avusturya, Balkanlar, Türkiye, Hindistan ve Çin) ile dış kenar ay bulunduğu görüşündedir (Dış kenar ay İngiltere, Avustralya, Japonya, ABD).

Mackinder ve görüşleri en fazla Alman jeopolitikçileri tarafından benimsenmiş ve uygulanan politikalarda etkili olmuştur.

Deniz Hâkimiyeti Teorisi:

Teori, ABD'li Amiral Alferd Mahan'ındır (1840-1914).

Amiral Mahan, deniz hâkimiyetinin, dünya hâkimiyetinin anahtarı olduğu görüşündedir. "Deniz kuvvetlerinin tarihe etkisi" adlı kitabı ABD, İngiltere, Almanya, Rusya ve Japonya'nın politikalarında etkili olmuştur.

Kenar Kuşak Teorisi:

Teori, ABD'li Nicholas J. Spykman'ındır (1893-1943). Spykman, Dünya adasına hâkimiyeti merkez bölgesini çeviren, kaynak ve imkânları daha geniş kuşağa hâkimiyet ile mümkün görür. Bu dış kuşak; Avrupa, Türkiye, Irak, İran, Pakistan, Afganistan, Hindistan, Çin, Kore ve Doğu Sibirya'dır.

II. Dünya Harbi sonrasında kurulan NATO-CENTO ve SEATO anlaşmalarında bu görüşün etkileri görülür.

Kenar kuşak teorisi bu görüşle düşünüldüğü zaman Kore, Vietnam, Afganistan, Kamboçya harpleri daha iyi anlaşılabilir. Mackinder'in Kara Hâkimiyeti Teorisi ile aynı coğrafi değerlendirmeyi kullanır. Birisi merkezden dışa, diğeri dıştan merkeze gelişmeyi mümkün görür. Spykman diğeri coğrafi faktörleri de önemle dikkate almıştır.

Hava Hâkimiyeti Teorisi:

Teori, özellikle ABD'li birçok havacı tarafından ortaya konmuştur. Alb. Hausy Scitaklian'ın yayınları vardır. Bütün teorilerin gerçekleşmesinin hava hâkimiyeti ile mümkün olabileceğini savunmuşlardır.

Teorilerin Değerleri ve Bugünkü Yeri:

Bu teorilerin jeopolitik olayları açıklamada yeterli olup olmadığı tartışılmalıdır. Tartışılacak bir diğer husus da, kurallar ve yasaların bu

teorilerle sistemli bir düzene kavuşup kavuşmadığıdır. Bu noktalarda tereddütler giderilmelidir.

Mevcut jeopolitik teorileri iki başlık altında toplayabiliriz:

1. Fizikî coğrafyaya dayalı teoriler: Kara hâkimiyeti teorisi, kenar kuşak teorisi.

2. Kuvvete dayalı teoriler: Deniz hâkimiyeti teorisi, hava hâkimiyeti teorisi.

Gerçekte bütün görüşler, Mackinder'in coğrafi bölümünü bir ölçüde de olsa benimseyenler. Aralarındaki farklılık başlangıçtaki hâkimiyet noktasına veya kuvvete verilen önceliktedir.

Jeopolitik, coğrafi temele dayalı bir bilim dalı olduğuna göre, her zaman değer değişikliği gösteren kuvvetler, jeopolitik teorilere esas teşkil etmemelidir. Kuvvetler, sınıflar, silâhlar güçlerin oluşunda bir unsurdur ve değerleri diğer güçlere bağlıdır. Deniz gücü, kara gücü olmayan bir hava gücünü, ekonomik güç olmadan hiçbirisini düşünmek mümkün değildir.

Henüz genç ve gelişmekte olan bir bilim dalı olan jeopolitiği, jeopolitiğin kendi unsurlarına değil, jeopolitiğin bir unsuru olan gücün unsurlarına dayandırmak güçlerdeki, teknikteki her değişiklikte teorileri de değiştirmek zorunluluğu getirir. Karası, denizi ve havası ile coğrafya bir bütündür. Coğrafyanın bir bölümünü kullanan kuvvetlerin, silâhların jeopolitiğin, arz politikasının asıl etkeni olarak kabul edilmemesi gerekir.

Uzay çalışmaları da yeni kavramlar getirebilir. Uzay jeopolitiği henüz kullanılmamış, fakat gündeme gelmesi mümkün bir kavramdır. Jeopolitik dünya ile ilgili politikayı verir. Uzay politikası veya uzay jeopolitiği, ayrı bir konu olacaktır. Görünebilen gelecekte dünya menşe ve mebdde olma durumunu yitirmeyecek ve değerini muhafaza edecektir.

Teorilerin Uygulanması:

Jeopolitik teorilerin hangi gerekçelerle ileri sürüldüğü, ne kadar ve nasıl uygulandığı, teorilerin geçerliliği hakkında da fikir verebilir.

Teoriler II. Dünya Harbi içinde ve II. Dünya Harbi'nden sonra uygulanmış ve politikaları etkilemiştir.

Alman F. Ratzel ve Fransız V. de la Blache'ın, Alsace-Lorraine'in Fransa veya Almanya'ya bağlılığı konusunu jeopolitik açıdan değerlendirmeye çalışmalarını tipik bir istismar sayabiliriz.

I. ve II. Dünya Harpleri, Paris-Berlin-Varşova-Moskova ana mihverinde cereyan etmiştir. Bu mihver kara hâkimiyeti teorisinin genel harekât mihveridir.

Sömürgeler edinmek amacı ile I. Dünya Harbi'ni başlatan Almanya, II. Dünya Harbi'nde bin yıllık istikbali garanti edecek dünya hâkimiyetini amaç edinmiştir. Dünya hâkimiyeti söz konusu olunca jeopolitik teoriler daha fazla önem kazanırlar. Nitekim Alman jeopolitikçileri Haushofer ve Rosenberg, kara hâkimiyeti teorisinin büyük ölçüde etkisinde kalmışlardır. Her iki düşünür arasındaki görüş farkı, önce doğuya veya önce batıya yönelme noktasındadır. Almanya'nın uygulaması ise yalnız Berlin-Moskova ana mihveri üzerinde harekât yapmak yerine, Afrika ve Balkan harekâtı ile aynı zamanda kenar kuşağa yönelmek şeklinde olmuştur. Hitler, ana mihver üzerindeki harekâttan ayırdığı gücü kenar kuşağa tahsis etmiştir. Jeopolitik çalışmalarda teori ilkelerinin benimsenmesine karşılık, uygulamada farklı yol izlenmiştir. Farklı uygulamanın o günün şartlarına dayalı kuvvetli sebepleri olabilir. Fakat jeopolitik teorileri açısından karma uygulama görünümü vardır. Bu, jeopolitik bir hata, jeopolitik yanlıdır. Bunun bir hata olduğunu Hitler de kabul etmiş ve "Moskova'yı Mussolini kurtardı" demiştir. Almanya böyle bir hata yapmasaydı, harbi kazanabilir miydi? Bu sorunun cevabı büyük ihtimalle "hayır" olacaktır.

Almanya, harbin başında büyük muharebe gücü üstünlüğüne sahipti. Üstünlüğü askerî güç üzerindeydi. Diğer bütün jeopolitik unsurlar Almanya'nın aleyhinedir. Japonya'nın ABD ile başlattığı mücadelede de jeopolitik unsurlar dikkate alınmamıştır.

Almanya'nın coğrafi yapı (alan, iklim, arz üzerindeki yer, hudutlar), ekonomik güç, sosyal güç ve politik güç açısından müttefiklere bir üstünlüğü yoktur. Harp bir noktadan itibaren nefes ve takat meselesi olmuştur. Müttefiklerin ekonomik, sosyal, politik potansiyel güçleri harekete geçmiş ve zaman potansiyel güçler yararına çalışarak değerlendirilmeye başlamıştır. Jeopolitik unsurlar bir bütündür. Yalnız bir güç, örnek olarak askerî güç büyük ve uzun süreli mücadelede yeterli görülmemelidir.

II. Dünya Harbi'nden önce Almanya'da bütün jeopolitik unsurları dikkate alan bir inceleme ve değerlendirme yapılmadığı için, büyük askerî başarılar, jeopolitik değerlendirmeye dayandırılmış olan politikanın hatalarını kapatamamıştır.

Görüldüğü gibi, jeopolitik veriler ve emrivakiler politikalara ve dünya politik yapısına yön vermektedir.

Güç Merkezleri İncelemesi:

Coğrafyaya dayalı teorilerle, teorilerin açıklandığı zamanın dünya güç merkezlerine göre arz politikasının esasları ortaya konmaya çalışılmıştır. Dünyanın en önemli merkezi belirtilmiş, bunun dışında iç kuşak ve dış kuşak

ayların varlığı kabul edilmiş, buralardan Avrupa-Asya-Afrika kıtalarının bulunduğu Dünya adasına ulaşılabileceği değerlendirilmiştir. Kara hâkimiyeti teorisi kalpgâhı, kenar kuşak teorisi dış kuşaktaki coğrafyayı önemli görmüştür. Teoriler bunlara önemli güçte bir ülkenin hâkim olması varsayımına dayanır. Bu bölgelere hâkim olan güç yetersizse veya dünyanın başka bir bölgesinde önemli bir güç teşekkül etmişse, teori geçersizleşir.

Güç merkezleri yer ve el değiştirebilmektedir. Tarih çeşitli devirlerinde, önemli güç merkezleri Asya'da, Avrupa'da veya Orta Doğu'da teşekkül etmiştir. Güç merkezleri yer ve el değiştirdiği zaman teorilerin geçerlilikleri zayıflıyorsa, hâkim unsuru güç merkezleri olarak kabul etmek gerekmektedir. Örnek olarak, mevcut teoriler ABD'yi dikkate almamıştır. ABD'yi dikkate almayan bir arz politikası teorisinin günün şartları ile bağdaşmadığını kabul etmek gerekir. Görülüyor ki güç merkezleri yer ve el değiştirdiği zaman teorilerin geçerliliği zayıflamaktadır.

Teoriler dünyaya hâkim olma esasına dayandırılmıştır. Gerçekte dünya hâkimiyeti fikrinin ne ölçüde geçerli olduğu tartışılabilir. Dünya hâkimiyeti fikri kaybolursa dahi ülkeler arasında hangi konuda ve hangi seviyede olursa olsun bir mücadele, hatta ilişki var oldukça jeopolitik gündemde olacaktır.

Her ülke kendi durumunu iki seviyeli jeopolitik değerlendirmeye tâbi tutmalıdır. Birincisi, dünya güç merkezlerine veya geçerli jeopolitik teorilere göre global seviyede, ikincisi ülkenin bulunduğu bölgedeki bölge devletlerini kapsayacak seviyede olmalıdır.

Politikanın güçleri kullanma işleminden önce güçleri geliştirme sorumluluğu vardır. Güçlerin geliştirilmesi ve bu gelişmede öncelik tespiti de jeopolitik görüşle ele alınmalıdır.

Güç merkezlerinin teşekkülündeki etkenlerin belirlenmesinde farklı görüşler olabilir. Güç merkezlerinin oluşunda coğrafya, coğrafyanın sahip olduğu stratejik kaynak ve insan daima dikkate alınması gereken etkili unsurlar olarak düşünülmelidir. Vasıflı insan ve stratejik kaynağa coğrafya yön ve şekil veren platformu oluşturur.

Jeopolitik-Tarih İlişkileri:

Devlet canlı ve hayatı olan bir varlıktır. İnsanlar kurdukları devletlere kendi özelliklerini vermeye ve kendilerine benzetmeye çalışmışlardır. Büyük ölçüde benzetmişlerdir de. İnsandaki özellikler, devlette müesseseler (kurumlar) şeklinde görülür. Böylece devlet, milletin teşkilâtlanmış hukuki varlığı olmuştur. Bu gelişme bir tarih içerisinde, zaman süreci içerisinde coğrafyanın da katkısı ile gerçekleşmiştir.

Coğrafya-tarih ilişkilerinin açıklanması, tarihe jeopolitik bakışla genişlik kazanır. Bu ilişkinin belirlenebilmesi jeopolitiğin gerekliliğini ortaya koyduğu kadar jeopolitiği aydınlığa kavuşturan bir yöntem olarak da değerli olacaktır.

Jeopolitik-tarih ilişkisi iki ana başlık altında toplanabilir.

Birincisi, tarihin jeopolitik unsurlar dikkate alınarak incelenmesi ve yorumlanması, ikincisi, günümüzün jeopolitik yapısında tarihin etkilerinin incelenmesidir.

Tarihin jeopolitik unsurlarla incelenmesi, coğrafi platformda politikalar akışı dikkate alınarak yapılabilir.

Jeopolitik unsurlar tarihî olaylarda birer etkidir. Olaylar, jeopolitik unsurlara dayalı olarak teşekkül eden güç merkezlerine göre gelişmiştir. Her olayın cereyan ettiği tarih kesiti o dönemdeki genel ve özellikle bölge güç merkezlerinin incelenmesi ile değerlendirilebilir. Örnek olarak Türk Kurtuluş Hareketini incelerken dünya güç merkezlerini ve bölge ülkelerinin durumlarını dikkate almak zorunluluğu vardır. Türk Kurtuluş Hareketinin gerçekleştirildiği şartlardaki zorluklar bu olayın büyüklüğünün bir parçasıdır. Bir diğer örnek olarak Selçukluları düşünelim. Coğrafya dikkate alınmadan, Bizans ve diğer bölge güçleri incelemeyen, Asya medeniyetleri, Türk töresi, İslâm medeniyeti ve bu medeniyetlerin ürünü olan akıncı altın insanlar tanınmadan, bilinmeden Selçuklu tarihi gerçek yüzü ile ortaya konamaz. Tarihe jeopolitik bakış böyle bir genişlikle mümkündür.

Bugünkü teoriler tarihî olayları açıklamakta ölçü olamazlar. XX. yüzyıla kadar olan mücadeleler bugünkü teorilere uygun olarak gelişmemiştir. Bu tarihlerde kara hâkimiyeti, kenar kuşak, hava hâkimiyeti teorileri geçerli değildir. Türklerin, Mackinder'in kalpgâhına yakın hâkimiyet dönemleri olmuştur. Ancak bu durum dünya hâkimiyeti için yeterli olamamıştır. Bölge güç merkezleri dikkate alınarak yapılacak değerlendirmeler ise tarih içinde de geçerlidir.

Coğrafi durum tarihî oluşu etkilemektedir. İngiltere tarihi ada coğrafyası ile bağlantılıdır. İngiliz tarihindeki olaylar jeopolitik doğmadan da ada devlet karakterine uygun davranışlar olarak görünür. Burada da jeopolitik unsurların tarihî oluş üzerinde etkisi söz konusudur. A. Toynbee, İngiltere için "ikinci bir dünya" der.

Bugünkü jeopolitik durumun değerlendirilmesi yapılırken, incelenecek her jeopolitik unsurun, bütünü ile geçmiş değerlerin tarihî gelişimi dikkate alınacaktır.

Tarihî bir inceleme jeopolitiğe zaman derinliği kazandırır ve sebeplere yaklaştırır. Ayrıca, tarih insanda ve millette mekân duygusu yaratır. Bir toprak kaybindan sonra mekân duygusu siyasî bir fikir olarak işlenmekte ve tarihî hak isteklerinin doğmasına sebep olmaktadır. Tarihî hak istekleri coğrafi bütünlüğü de sağlayacak yapıda ise tarihî hak coğrafi hakla desteklenmektedir. Alsace-Lorraine’de tarihî hak ve coğrafi hak beraber tartışılmıştır. Deniz sahaları taksiminde coğrafi hak egemen olmaktadır. Kıbrıs’ta millî tarihî hakkımız kadar coğrafi yapının doğurduğu bir coğrafi hak da söz konusu olmuştur.

Tarihin jeopolitik verilerle incelenmesi ve bugünkü jeopolitik yapıda jeopolitik unsurların değerinin araştırılması, tarihi ve jeopolitiği birbirine yaklaştırmakta, karşılıklı yardımlaşma söz konusu olmaktadır. Toynbee’nin bir başka sözü, bu konuya elle tutulur açıklık getirebilir. Toynbee “Tarihî güçler atom bombasından daha patlayıcı olabilirler” der.

Türk Tarihinde Coğrafi Bütünlüğün Etkisi:

Türk tarihinin jeopolitik verilerle, unsurlarla değerlendirilmesi ayrı ve geniş bir konudur. Türk tarihinde coğrafi bütünlüğün etkisinden kısaca bahsederek, tarihe jeopolitik bakışla ilgili bir örnek vermek istiyorum. Tekrar etmeliyim ki, bütün Türk tarihinin jeopolitik incelemesi müstakil, zor ve çileli bir konudur.

Hunlardan, hatta Hunlardan önceki tarihlerden itibaren Türk tarihi coğrafi kaderin çizdiği bir akış gösterir. Milletlerin kaderini altı ile, üstü ile tayin eden coğrafi emrivaki Türk milletinin de dününde, bugününde en önemli etken olmuştur. Orta Asya’da teşekkül eden Türk güç merkezlerinin büyük bir coğrafi kadersizliği vardır. Türkler Asya coğrafyasında hiçbir zaman tam bir coğrafi bütünlüğe ulaşamamışlar, bütün hudutlarını deniz ve büyük engebeler gibi doğal savunma unsurlarına dayandıramamışlardır. Sonuçta, doğal korunması olmayan hudutlarının çevresindeki birden fazla güçle, birden fazla cephede mücadele etmek mecburiyeti olan bir iç devlet olarak kalmışlardır. Kuvvetli doğal sınırlara dayanmayan bu kıta içi devletlerinin komşuları ile daima sorunları olmuştur. Güvenlik ihtiyacı askerî unsurun öncelik kazanmasına ve diğer unsurlar aleyhine gelişmesine sebep olmuştur. Ancak askerî unsurun gereği ve ana kaynağı olan vasıflı insan, Türk tarihinin ve diğer bütün büyüklüklerimizin de sebebidir.

Orta Asya Türk devletlerinin mücadele içinde bulunduğu Çin, daha fazla coğrafi bütünlüğe sahipti. Moğolların da Çinlilere nazaran daha az, fakat Türklere nazaran daha fazla coğrafi bütünlük imkânları olmuştur. Her iki millet de “kenar devlet” olabilmişler ve bundan yararlanmışlardır.

Türklerin büyük göçleri, devamlı dalgalanma içinde bulunuşları bir ölçüde güvenle yaşanacak bir siyasi bütünlük arayışıdır ve jeopolitik bir olaydır.

Türklerin bütün güçlülere rağmen kısmen coğrafi bütünlüğü sağlayan Ural Dağlarına, Hazar Denizine, Altay Dağlarına, okyanuslara dayalı devletler kurdukları zaman, ulaştırma yetersizliği hâkimiyetin devamlılığını önlüyordu. Türklerin o günkü şartlarda bu büyüklükte devletler kurabilmiş olmaları birinci öncelikle at, ikinci öncelikle demire hâkimiyetleriyle mümkün olabilmişti. At, ulaştırma sorununun çözümünde gücü oranında etkiliydi ve saha unsurunu at değerlendiriyordu. Türk tarihinde at, sahanın bütünleyicisidir. Türk tarihinde at, vasıflı insanımızdan sonraki, ikinci mübarek varlıktır.

Türk gücü en sağlam coğrafi bütünlüğe Anadolu'ya geldikten sonra kavuşmuştur. En sağlam, fakat tam coğrafi bütünlük değil. Bu tür coğrafyalarda yaşayan milletlerin varlıklarını muhafaza etmeleri için her zaman ve her alanda güçlü olmaktan başka çareleri yoktur.

Günümüzde jeopolitik emrivakiler:

Jeopolitiğin değişmeyen unsurları olan, dünya üzerindeki yer, coğrafi karakter (ada, kıta, kenar, kıta içi devlet olma), arazi, coğrafi bütünlük, saha jeopolitik emrivakileri, jeopolitik kaderleri oluşturur. Türkler bu kaderle boğuşmuşlar, bu kaderin kötü yönlerini yenerek yücelebilmişlerdir. Yücelmeyi sağlayan asıl unsur insandır. İnsanı vasıflı kılan ise jeopolitiğin değişen unsurları, sosyo-kültürel değerler, ekonomik değerler, politik değerler ve askerî değerlerdir.

Görüldüğü gibi, jeopolitiğin değişmeyen, coğrafi özelliklere dayanan unsurları ile milleti oluşturan insan unsurunu vasıflı kılan unsurları birlikte bir anlam taşırlar. Her iki unsur, etki ve katkıları dikkate alınarak birlikte değerlendirilmelidir.

Jeopolitikten geçmişteki olayların değerlendirilmesinde, aydınlatılmasında yararlanılabilir. Geçmişteki olayların sebeplerini araştırırken coğrafi kaçınılmazlıkları, zorlamaları müşahede etmek mümkündür. Türk tarihindeki coğrafi bütünlük arayışı bir örnek olarak verilmiştir.

Jeopolitiğin günümüzün olaylarının, politikalarının oluşmasında dikkate alınması gereken yönü, şüphesiz, daha büyük önem taşır. Bütün ülkeler, uluslararası bütün anlaşmalar jeopolitiği ilgilendirir. Sadece jeopolitiğin alan ve düzeyini açıklamak için birkaç örneği başlıklarıyla vereceğim. Vereceğim örnek konulara jeopolitik unsurlar dikkate alınarak

ve unsurların birbirine etki ve katkılarıyla yapılacak değerlendirmelerle, yer yer yorumlarla eğilmek gerekir.

Ana başlıklarıyla jeopolitik seviyede düşünülmesi gereken günümüz konularından birkaçı şunlardır:

a) Jeopolitik teoriler ve jeopolitik veriler karışında SSCB gerçeği, tarihi oluşumu, bugünkü durumu ve geleceği.

Bugünkü SSCB, Mackinder'in kalpgâh olarak çizdiği bölgeye hâkimdir. Çeşitli yöntemlerle dünyanın birçok bölgesinde, birçok ülkesinde tam hâkimiyeti, bir kısım ülkelerde de desteklediği etkili taraftarları vardır. Bu tablo Mackinder'in dünya hâkimiyet şartlarına çok uygun görünümde- dir. SSCB dünyaya hâkim olacak yeterliğe ulaşmış mıdır? Yoksa bazılarının söylediği gibi, hasta bir süper güç müdür? Ancak ayrıntılı jeopolitik inceleme ile bu soruların cevabında doğruya yaklaşılabılır.

b) Avrupa birleşme çalışmaları, Avrupa Konseyi, Avrupa Ekonomik Topluluğu, jeopolitik düzeyde düşünülmesi gereken bir diğer önemli olaydır. Avrupa'nın en önemli gücü, temsil ettiği medeniyete dayalı vasıflı insandır. Sömürgelerinden yoksun kalan, birinci sırayı diğer ülkelere bırakan Avrupa, yalnız vasıflı insan unsuruna dayanarak ne kadar süre jeopolitik olgunluğunu muhafaza edebilecektir? İnsan vasfı değişmez, gerilemez bir unsur değildir.

Avrupa birleşme çabaları bütünü ile konuya jeopolitik yaklaşımı gerektirecek büyüklük ve önemdedir.

c) Birçok jeopolitikçi tarafından jeopolitik erginliğe ulaştığı söylenen ABD, gücünün kaynakları, kaynakların gelişme yönü vb.

d) Orta Doğu, oluşması, gelişmesi, Arap ve İsrail gerçeği, bölgedeki savaşlar.

e) İslâm birliği ve dayanışması hareketleri.

f) Bütün olarak ve bölge bölge Asya, Afrika.

g) Batı kültür çevresi dışında kalan üçüncü dünya Türkler karada ve denizlerde yenildikten sonra sömürgeleştirilebilmiştir. Aynı üçüncü dünya, 3-4 yüzyıl sonraki Türk Kurtuluş Hareketi ile sömürge olmaktan kurtulmaya başlamıştır. Bu büyüklüğün jeopolitik tabanı ve jeopolitik sonuçları vardır.

Örnek olarak verdiğim bütün konularda Türkiye'nin yeri, ayrı ayrı daha sonra bir bütün olarak değerlendirilmelidir.

Konuların her biri için değerlendirmeler ekonomik, sosyal, askerî, politik açıdan, coğrafi platform dikkate alınarak yapılabilir. Hiçbiri sadece

ekonomik veya sadece sosyal olay değildir. Bütün bu konular coğrafya temelli, tarihî gelişi olan siyasî, ekonomik, sosyal ve askerî muhtevalı jeopolitik genişliktedir. Tek bir noktadan bakışla cevap bulunamaz, Donmuş istatistik bilgileriyle değil, geçmiş, bugünü ve geleceği ile coğrafi veriler dikkate alınarak değerlendirme yapılabilir.

Sonuç:

Jeopolitik, coğrafyanın bütün unsurları ile aktif olarak değerlendirilmesidir. Güç merkezlerini karşılaştırmalı olarak değerlendiren, politik seviyede güç ve hedef ilişkisini kuran uygulamaya yönelik, politikaya zemin oluşturan bir bilim dalıdır diyebiliriz.

Dünyada siyasî hudutlar, siyasî bölümler zaman içerisinde değişikliğe uğramakta, bazı bölgelerde dünya güç merkezleri teşekkül ederken veya sönerken, diğer bölgelerde bölge güç merkezleri teşekkül etmekte veya sönmektedir. Ayrıca, siyasî, ekonomik ve askerî ittifaklarla çözümler, dağılmalar, yeniden kurulmalar gerçekleşmekte ve devamlı bir değişme görülmektedir. Bütün değişikliklerde jeopolitik unsurların etkilerini görmek mümkündür. Değişiklikleri ve muhtemel gelişmeleri takip etmek ve değerlendirmek için de bir bilimsel zemin, bilimsel dayanak gereklidir. Bir başka yerde yazdığım görüşümü özür dileyerek tekrar edeceğim: Bilimsel zemin olmayan yerde güzel çiçekler açamaz.

Uluslararası politikanın etkisi dışında kalacak bir ülke veya bir siyasî birlik düşünemeyiz. Uluslararası politika ise yön ve şekil değiştirebilmektedir. Merhum İnönü'nün meşhur deyişi ile yeni bir dünya kurulabilmektedir. Kurulan yeni dünyalar, yeni jeopolitik ortamlar yaratmakta, yeni bilimsel değerlendirmeler gerektirmektedir.

Dünyadaki değişiklikler her zaman beklendiği şekilde gelişmeyebilir. Çünkü insanların ve milletlerin kaderi ve mutluluğu her zaman akıllı ve iyi niyetli kimselerin elinde olmamaktadır.

Yeni jeopolitik ortamlarda yeni fırsatlar veya yeni şanssızlıklar bulunur. Avrupa gücünü daha fazla yitirirse, ABD gücünü kaybeder, kıtasına çekilirse, SSCB bölünürse ne olacaktır? Jeopolitik değerlendirmelerle teşekkül ettirilecek bilimsel zemin politikaların en büyük desteğidir. Jeopolitik, siyasî hayata yol gösterebilir. Siyasî hayatın sanat yönü için bilgileri jeopolitik verir. Aynı örneği işleyeceğim. Avrupa Ekonomik Topluluğu hakkında Türk ekonomistin, Türk sosyal bilimcisinin, Türk tarihçisinin, Türk coğrafyacısının değerlendirmeleri olmalıdır. Şüphesiz, son söz siyasî sorumluluğundur.

“Büyük dünya olayı” adlı Batılılar tarafından hazırlanan ve II. Dünya Harbi’ni anlatan kitap, Rus-Fin harbine şu satırlarla başlıyor: “Tarih pek nadir memleketlerde, Finlandiya’da olduğu gibi, memleketin coğrafi durumu ile sıkı sıkıya ilgilidir. Mukadderat batı kültürünün, doğunun genişleme niyeti ve tasavvurlarına karşı devamlı bir mücadele ile savunmayı Fin milletinin omuzlarına yüklemiştir.” Bu teşhiste yanlış yön, coğrafya ile tarihin nadiren ilgili görülmesidir. Coğrafya milletlerin kaderinde en etkili unsurdur. Milletlerin gelişmeleri, zenginlikleri coğrafyanın kaynaklarına, insanların davranış ve özellikleri iklimine ve yapısına, politikaları coğrafyanın çizdiği izlere bağlı kalmak zorunluluğundadır. Tarih, coğrafi emrivakilerin tanığıdır. Coğrafyanın etkilerini doğrular. Yalnız Finlandiya’nın değil, bütün milletlerin tarihleri, coğrafyaları ile yakından ilgilidir.

Jeopolitik, tarihten de yararlanarak bugünün değerlendirilmesini yapan ve geleceğe dönük hükümler çıkarılması için gerekli bilimsel zemin oluşturan, henüz metodu açıklık kazanmamış bir bilim dalıdır.